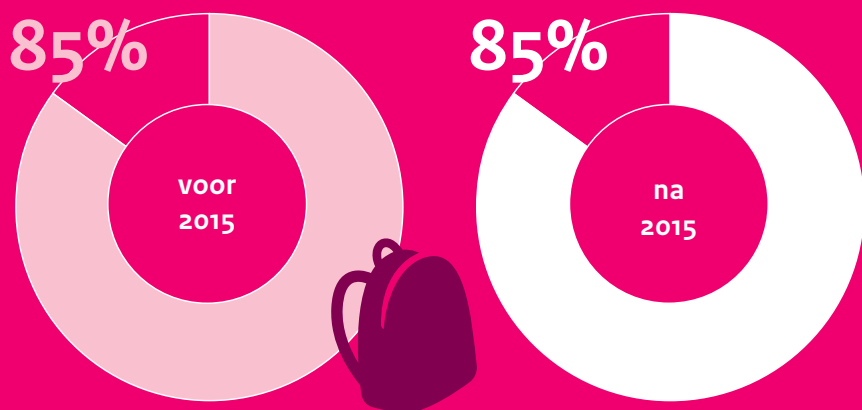

Effect Wet studievoorschot op toegankelijkheid en leengedrag

De toegankelijkheid van het hoger onderwijs is niet veranderd door de invoering van de Wet studievoorschot in 2015. In alle inkomensgroepen is de instroom in het hoger onderwijs vanuit havo en vwo gelijkgebleven.

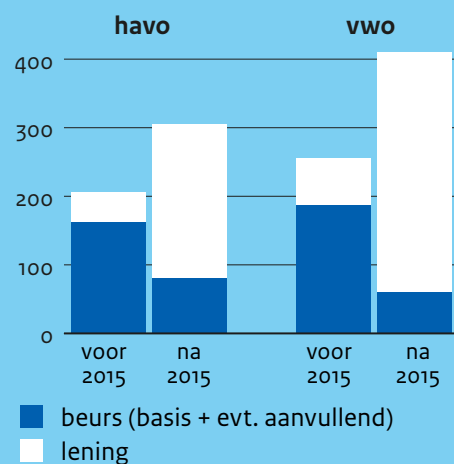
percentage havo- en vwo-scholieren dat binnen drie jaar na afronding van de middelbare school begint met een opleiding in het hoger onderwijs

Studenten uit alle inkomensgroepen zijn **meer gaan lenen**, ze zijn niet meer gaan werken.

Gemiddeld zijn studenten meer extra gaan lenen **dan ze zijn kwijtgeraakt** door het wegvallen van de basisbeurs.

in euro per maand

Effecten Wet studievoorschot

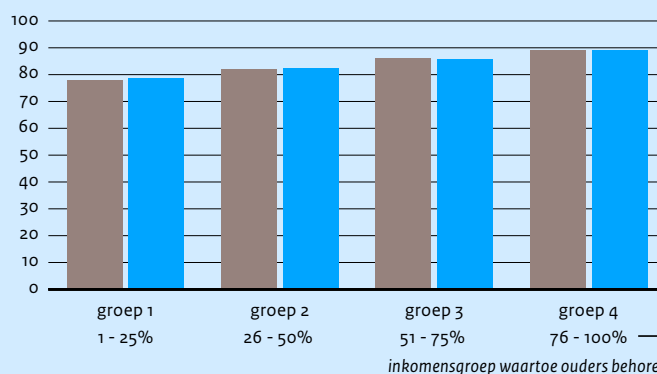
Het vervallen van de basisbeurs in 2015 heeft de toegankelijkheid van hbo- en wo-opleidingen niet verminderd. Studenten zijn niet meer gaan werken, maar wel meer en vaker gaan lenen

Even groot deel havo- en vwo'ers gaat studeren in het hoger onderwijs

Het percentage havo- en vwo-scholieren dat binnen drie jaar na afronding van de middelbare school begint aan een opleiding in het hoger onderwijs is gelijkgebleven voor alle inkomensgroepen

voor 2015
na 2015

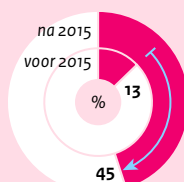
inkomensgroepen zijn elk opgebouwd uit een kwart van alle huishoudens. De eerste groep heeft de laagste 25% inkomens, de laatste de hoogste 25%

Na invoering van de Wet studievoorschot zijn meer studenten gaan lenen

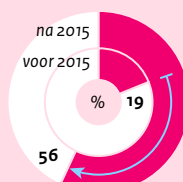

Met de invoering van de Wet studievoorschot in 2015 krijgen studenten niet langer een basisbeurs. Voor studenten met ouders met een laag inkomen, is er wel een aanvullende beurs beschikbaar

Aandeel studenten dat leent

havo

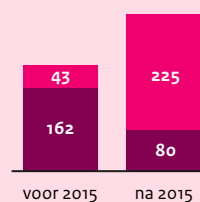
vwo

Studenten zijn gemiddeld ook meer gaan lenen, en meer dan ze aan basisbeurs zijn kwijtgeraakt

havo

euro per maand

voor 2015

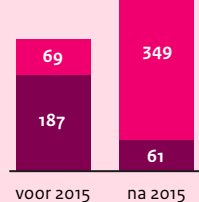
na 2015

beurs (basis + evt. aanvullend)

lening

vwo

euro per maand

voor 2015

na 2015

Ook op andere punten heeft de wet niet tot veranderingen geleid. Er zijn geen verschillen naar inkomensgroep of vooropleiding

percentage studenten met een (bij)baan

aantal uren dat studenten werken

percentage studenten dat uitvalt in jaar 1

studieniveau & studierichting

! In alle inkomensgroepen is sprake van 'overcompensatie', maar deze is groter naarmate het inkomen van de ouders lager is

Samenvatting

Met invoering van de Wet studievoorschot in september 2015 is de basisbeurs voor studenten in het hoger onderwijs komen te vervallen. Daarnaast is de maximale aanvullende beurs verhoogd en is het verschil in hoogte van de (aanvullende) beurs tussen thuiswonende en uitwonende studenten komen te vervallen. De impact van de Wet studievoorschot verschilt daardoor naar inkomensgroep (van de ouders) en woonsituatie.

De invoering van de Wet studievoorschot in 2015 heeft geen effect gehad op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten afkomstig van havo en vwo. Vlak voor invoering van de Wet studievoorschot was sprake van een 'boeggolf' van scholieren met een havo- of vwo-diploma die geen tussenjaar namen, maar meteen gingen studeren. Dit was echter een tijdelijke verschuiving: het percentage scholieren van havo en vwo dat binnen drie jaar na afronding van de middelbare school begint aan een opleiding in het hoger onderwijs, is gelijk gebleven.

In alle inkomensgroepen is de instroom in het hoger onderwijs vanuit havo en vwo gelijk gebleven. Het studievoorschot heeft de verschillen tussen inkomensgroepen niet vergroot. Zowel voor als na de invoering van het studievoorschot stroomt 78% van de havo- en vwo-scholieren met ouders in de laagste inkomensgroep en 89% van de havo- en vwo-scholieren met ouders in de hoogste inkomensgroep binnen drie jaar in in het hoger onderwijs.

Studenten uit alle inkomensgroepen zijn meer gaan lenen na invoering van de Wet studievoorschot, ze zijn niet meer gaan werken. Zowel het aandeel studenten met een studielening als de gemiddelde hoogte van een studielening zijn toegenomen. In het aandeel studenten met een bijbaan en het aantal uren dat zij werken is geen duidelijke verandering. Ook zijn de verschillen tussen inkomensgroepen niet groter geworden.

Studenten zijn gemiddeld meer extra gaan lenen dan ze door het wegvallen van de basisbeurs zijn kwijtgeraakt. Deze 'overcompensatie' zien we bij studenten met ouders uit alle inkomensgroepen, maar is groter naarmate het inkomen van de ouders lager is. Studenten met ouders in de laagste inkomensgroepen zijn evenveel extra gaan lenen (studenten afkomstig van het vwo) of zelfs meer extra gaan lenen (studenten afkomstig van de havo) dan studenten met ouders in de hogere inkomensgroepen, terwijl studenten uit lagere inkomensgroepen er financieel veel minder op achteruit gegaan zijn dan studenten uit hogere inkomensgroepen.

Voor het analyseren van het effect van de Wet studievoorschot op studiesucces is het nog te vroeg, maar eerste indicatoren wijzen niet op grote effecten. De uitval in het eerste jaar onder studenten is niet veranderd voor studenten afkomstig van havo of vwo.

Deze studie analyseert alleen het effect voor studenten afkomstig van havo of vwo. De data die nodig zijn voor de gebruikte analysemethode maken de methode niet geschikt voor het analyseren van het effect voor studenten met een mbo4-opleiding die door kunnen stromen naar het hbo. Voor deze groep is nader onderzoek nodig.

De resultaten van dit onderzoek geven vanuit het oogpunt van toegankelijkheid van het hoger onderwijs geen rationale voor het (gedeeltelijk) terugdraaien van de Wet studievoorschot voor studenten afkomstig van havo en vwo.

1 Inleiding

De invoering van de Wet studievoorschot (vaak het leenstelsel genoemd) in september 2015 deed veel stof opwaaien. Sommigen vreesden dat het wegvallen van de basisbeurs de toegankelijkheid van het hoger onderwijs zou schaden, en dat leenaversie zou leiden tot studenten die veel werken en daardoor minder presteren. Daarbij waren er zorgen dat vooral voor jongeren uit gezinnen met een laag inkomen het wegvallen van de basisbeurs voor een hogere drempel om te gaan studeren zou zorgen en dat leenaversie bij hen het grootst zou zijn. Dat is niet het beeld dat we vijf jaar na invoering van het studievoorschot zien. De instroom in het hoger onderwijs van havisten en vwo'ers is voor alle inkomensgroepen gelijk gebleven en studenten uit alle inkomensgroepen zijn meer gaan lenen en niet meer gaan werken.

Figuur 1.1 Bedragen basisbeurs en aanvullende beurs per maand voor collegejaar 2015-2016, onder het oude prestatiebeursstelsel (links) en het studievoorschot (rechts)

 woonsituatie	oude prestatiebeursstelsel			Wet studievoorschot
	thuiswonend	uitwonend		thuis- en uitwonend
 basisbeurs	102,77	286,15	➔	0,00
 aanvullende beurs (max)	+ 247,14	+ 286,55	➔	+ 378,22

Bron: Rijksbegroting 2016

De Wet studievoorschot zorgde voor drie veranderingen: de basisbeurs verdween, de aanvullende beurs werd verhoogd en het verschil in studiefinanciering tussen thuis- en uitwonende studenten verviel (Figuur 1.1). Onder de Wet studievoorschot bestaat er niet langer een basisbeurs waar alle studenten recht op hebben en die bij afronding van de studie binnen tien jaar omgezet wordt in een gift. Het maximale bedrag dat studenten kunnen lenen is verhoogd, zodat studenten het wegvallen van de basisbeurs kunnen opvangen met een (hogere) studielening bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO).

Door de verhoging van de aanvullende beurs zijn studenten zonder aanvullende beurs er meer op achteruit gegaan dan studenten met aanvullende beurs. Net als in het prestatiebeursstelsel hebben ook onder de Wet studievoorschot studenten uit minder kapitaalkrachtige gezinnen recht op een aanvullende beurs. De aanvullende beurs is ook onder deze wet een prestatiebeurs: een lening die omgezet wordt in een gift als de student binnen tien jaar zijn of haar studie succesvol afrondt. De maximale aanvullende beurs is verhoogd onder de Wet studievoorschot en compenseert daarmee (gedeeltelijk) voor het wegvallen van de basisbeurs. Of een student recht heeft op een (gedeeltelijke) aanvullende beurs hangt in de eerste plaats af van het inkomen van de ouders, maar ook het aantal studerende broers of zussen telt mee. Op dit moment ontvangen studenten zonder studerende broers of zussen een maximale aanvullende beurs als hun ouders een inkomen onder de 32.800 euro per jaar hebben.

Uitwonende studenten zonder aanvullende beurs zijn er bijna 14.000 euro op achteruit gegaan, thuiswonende studenten met een maximale aanvullende beurs zijn er juist bijna 1.500 euro op vooruit gegaan. Een student die vier jaar studeert (een driejarige bachelor en een eenjarige master in het wo of een vierjarige bachelor in het hbo), ontvangt door het wegvallen van de basisbeurs over vier jaar 5.000 euro minder als hij zijn gehele studie thuiswonend is en bijna 14.000 euro minder als hij of zij tijdens de gehele studie uitwonend is. Thuiswonende studenten met een maximale aanvullende beurs zijn er bijna 1.500 euro op vooruit gegaan, uitwonende studenten met een maximale aanvullende beurs gingen er ruim 8.000 euro op achteruit.

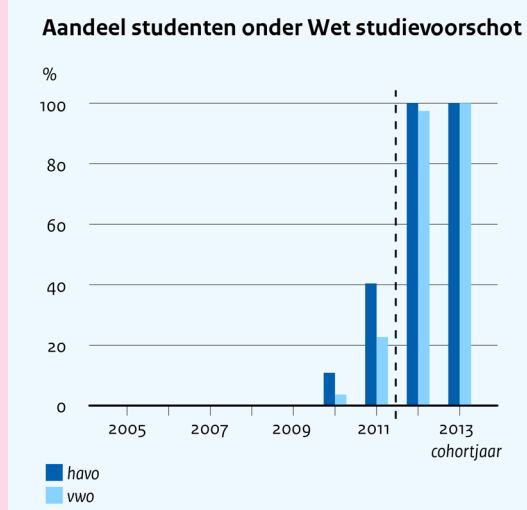
Deze Policy Brief analyseert de effecten van de invoering van de Wet studievoorschot op toegankelijkheid van het hoger onderwijs, studiekeuze, werk- en leengedrag en studiesucces voor studenten afkomstig van havo en vwo. Om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten, volgen we cohorten leerlingen vanaf havo 3 en vwo 4 (zie het kader voor meer uitleg over de gebruikte analyse methode). Naast analyses voor het gehele cohort bevat deze Policy Brief ook analyses per inkomenskwartiel.¹ Hierdoor krijgen we inzicht in of en hoe de Wet studievoorschot een verschillend effect heeft op studenten uit gezinnen met een laag, midden of hoog inkomen. Bij deze Policy Brief hoort een [achtergronddocument](#) met een uitgebreide beschrijving van de gebruikte data, gevolgde methodologie en de resultaten.

¹ Inkomenskwartielen zijn 4 groepen met ieder 25% van de huishoudens in Nederland. Ze worden gemaakt door alle huishoudens op volgorde van de hoogte van het huishoudinkomen te plaatsen (van laag naar hoog) en vervolgens in vier gelijke groepen te verdelen. Het eerste kwartiel bevat dus de 25% huishoudens met de laagste inkomens, het vierde kwartiel de 25% huishoudens met de hoogste inkomens.

Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten

Om de effecten van de invoering van de Wet studievoorschot goed te analyseren, is het belangrijk rekening te houden met gedragsveranderingen vanaf de aankondiging van de wet. Een nieuwe wet, zoals de Wet studievoorschot, wordt ruim voor hij ingaat aangekondigd, waardoor er een groep aankomende studenten is die tot op zekere hoogte zelf kunnen beïnvloeden onder welk studiefinancieringsstelsel zij vallen. Zij kunnen de timing van hun instroom in het hoger onderwijs (proberen te) veranderen door hun gedrag aan te passen, bijvoorbeeld door geen tussenjaar te nemen na hun eindexamen, door na de havo direct naar het hbo te gaan in plaats van te stapelen via het vwo of door extra hard hun best doen niet te blijven zitten. Op deze manier vallen ze nog net onder het oude stelsel en ontvangen ze een basisbeurs gedurende hun gehele studie. Dat studenten tot op zekere hoogte kunnen beïnvloeden onder welk stelsel ze vallen, leidt tot selectiviteitsproblemen als we simpelweg studenten vergelijken die wel en niet onder de Wet studievoorschot vallen. Voor een nette analyse van de effecten van de Wet studievoorschot is het daarom belangrijk groepen te vergelijken vanaf het moment van de *aankondiging van de invoering* van de Wet studievoorschot.

We volgen cohorten scholieren vanaf havo 3 en vwo 4, en gebruiken de sterk verschillende kans tussen cohorten dat ze onder de Wet studievoorschot vallen voor de analyse. Scholieren die bij de aankondiging in oktober 2012 in havo 3 of vwo 4 zaten, konden zelfs bij het nominaal doorlopen van het vo met eindexamen in 2015 geen gebruik meer maken van het oude stelsel met de basisbeurs. Zij vielen in principe allemaal onder de Wet studievoorschot. Scholieren die een jaar eerder in havo 3 of vwo 4 zaten, konden – als ze niet zijn blijven zitten – in september 2014 beginnen met studeren in het hoger onderwijs en daarmee nog net *wel* gebruikmaken van het oude stelsel met de basisbeurs. De figuur laat zien dat het cohort dat in oktober 2011 in havo 3 of vwo 4 zat (hierna *cohort 2011*) een veel kleinere kans heeft onder de Wet studievoorschot te vallen dan het cohort dat in oktober 2012 in havo 3 of vwo 4 zat (hierna *cohort 2012*).

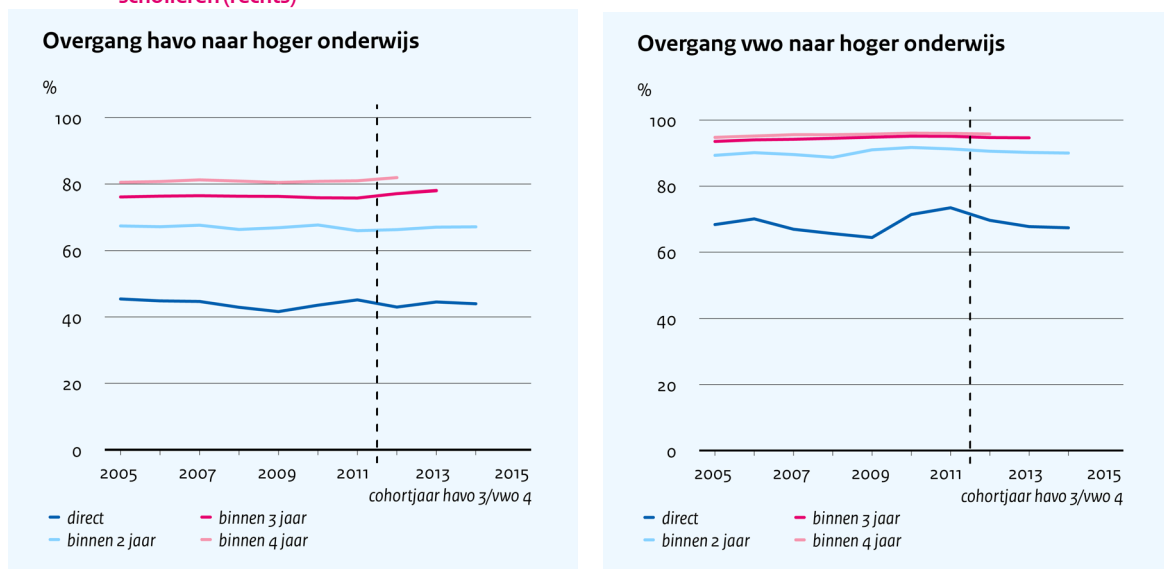

Vertraagde leerlingen zorgen voor een geleidelijke oploep van het effect van de Wet studievoorschot tussen de cohorten 2009 (niemand valt onder Wet studievoorschot) en 2012 (vrijwel iedereen valt onder Wet studievoorschot). Niet iedere leerling zal zonder vertraging zijn eindexamen halen: zij blijven bijvoorbeeld een keer zitten of halen het eindexamen niet. Leerlingen uit cohort 2011 die vertraging oplopen kunnen daardoor pas in collegejaar 2015/'16 beginnen met studeren en vallen dan onder de Wet studievoorschot. Dit terwijl hun cohortgenoten die zonder vertraging de middelbare school afrondden in 2014 nog onder het oude prestatiebeursstelsel kunnen beginnen met studeren. Hetzelfde geldt voor een heel klein deel van het cohort 2010. Veel figuren in deze Policy Brief laten een geleidelijke oploep van het effect van de Wet studievoorschot zien tussen cohorten 2009 en 2012. Deze geleidelijke oploep is het effect van vertraagde leerlingen.

2 Toegankelijkheid vanuit vo niet aangetast, ook niet voor lage inkomens

De doorstroom naar het hoger onderwijs vanuit havo en vwo, binnen drie jaar na het eindexamen, is na invoering van de Wet studievoorschot gelijk gebleven. Binnen drie jaar na het behalen van het eindexamen is 76% van het havo 3-cohort en 95% van het vwo 4-cohort begonnen aan een studie in het hoger onderwijs (donkerroze lijn in Figuur 2.1).

Figuur 2.1 Boeggolf vlak voor invoering wet Studievoorschot in percentage scholieren dat binnen een jaar na eindexamen begint aan studie in hoger onderwijs is tijdelijk, percentage scholieren dat binnen drie jaar doorstroomt naar het hoger onderwijs blijft gelijk, zowel onder havo-scholieren (links) als onder vwo-scholieren (rechts)

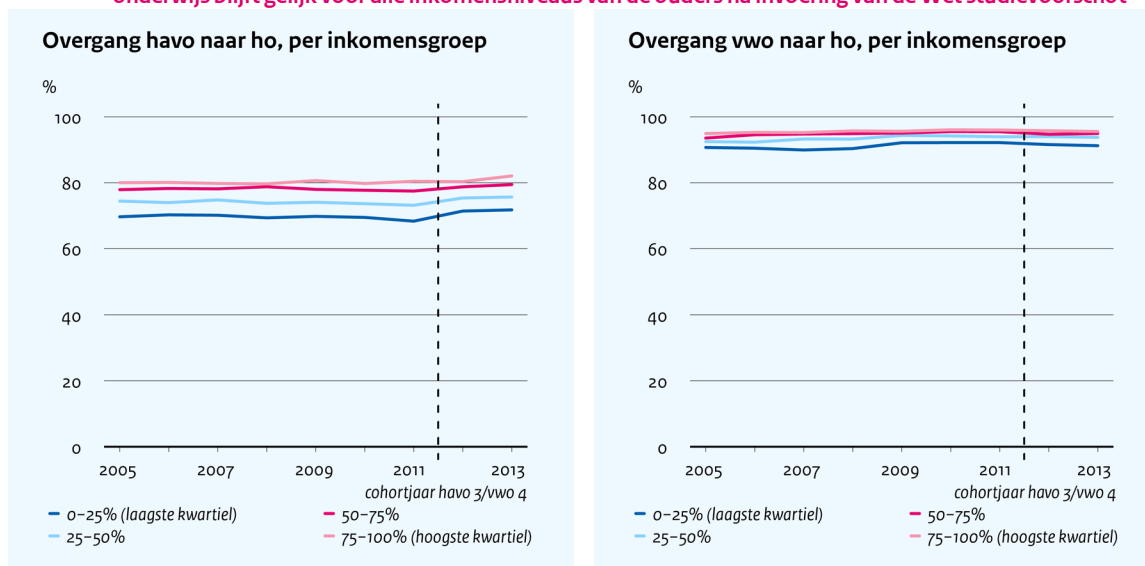
Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

Vlak voor invoering van de Wet studievoorschot was er een duidelijk boeggolfeffect van studenten die direct na het eindexamen gingen studeren, om zo nog onder de regels van het prestatiebeursstelsel te kunnen studeren. Studenten die een tussenjaar overwegen na hun eindexamen, zullen in hun beslissing mee laten wegen of dit effect heeft op het studiefinancieringsstelsel waaronder ze vallen. Scholieren die in 2014 eindexamen deden (het cohort 2011), besloten vaker geen tussenjaar te nemen en meteen te gaan studeren, om zo nog een basisbeurs te ontvangen. Dit uit zich in een hogere directe doorstroomkans voor het 2011-cohort (zie Figuur 2.1, donkerblauwe lijn). Dit wordt ook wel het 'boeggolfeffect' genoemd.

Het effect van de Wet studievoorschot op de kans om te gaan studeren in het hoger onderwijs verschilt niet tussen inkomensgroepen. Omdat de financiële impact van de Wet studievoorschot anders is voor kinderen van ouders met hoge en met lage inkomens (door de verhoging van de aanvullende beurs, zie Figuur 1.1), laat Figuur 2.2 zien hoe de kans om binnen drie jaar te beginnen aan een studie in het hoger onderwijs

verschilt naar inkomensgroep van de ouders. Voor alle vier de inkomensgroepen verandert het percentage scholieren dat doorstudeert niet na invoering van de Wet studievoorschot.²

Figuur 2.2 Percentage van havo 3 en vwo 4-cohort dat binnen drie jaar na eindexamen begint aan studie in het hoger onderwijs blijft gelijk voor alle inkomensniveaus van de ouders na invoering van de Wet studievoorschot

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

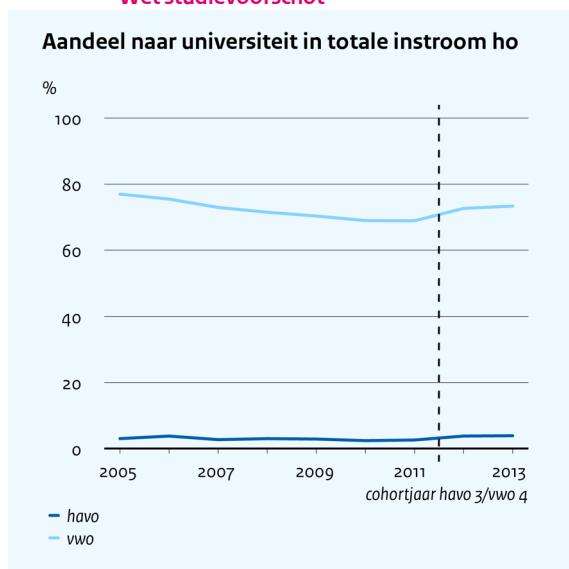
3 Geen keuze voor andere studie

Studenten kiezen niet vaker voor een hbo-opleiding dan voor een wo-opleiding door de invoering van de Wet studievoorschot. Een vrees zou kunnen zijn dat studenten, wanneer zij een (hogere) lening aan moeten gaan, vaker kiezen voor een studie die zij gemakkelijker achten, om zo de kans te vergroten dat zij zonder veel vertraging hun diploma halen. Ook zouden ze mogelijk vaker kiezen voor een vierjarige studie in plaats van een vijf- of zesjarige studie, om minder lang te hoeven lenen en eerder te kunnen starten met aflossen. Dat kan bijvoorbeeld door een vergelijkbare studie op hbo-niveau te gaan volgen in plaats van op wo-niveau. Figuur 3.1 laat echter zien dat studenten even vaak als vóór de invoering van de Wet studievoorschot kiezen voor een universitaire studie.

Studenten hebben ook niet voor andere opleidingsrichtingen gekozen door invoering van de Wet studievoorschot. Naast het kiezen voor een hbo- in plaats van een wo-opleiding kunnen studenten ook kiezen voor een andere opleidingsrichting. Bijvoorbeeld omdat het de student gemakkelijker lijkt in de nominale duur een diploma te halen in deze opleidingsrichting, of omdat de student twijfelt of hij of zij een bepaalde studie aankan en door de Wet studievoorschot het risico niet durft te nemen. Ten slotte kunnen ook de arbeidsmarktkansen meewegen voor een student. De lening die hij afsluit zal immers in principe terugbetaald moeten worden. De trends in keuze voor een opleidingsrichting laten geen breuk zien rond de invoering van de Wet studievoorschot (zie hiervoor paragraaf 4.2 in het achtergronddocument bij deze publicatie). Zo groeit bijvoorbeeld het aandeel middelbare scholieren dat kiest voor een technische studie nog steeds.

²² Vooral bij havisten zijn er wel verschillen zichtbaar in percentage dat doorstroomt naar het hoger onderwijs tussen studenten uit verschillende inkomensgroepen, maar deze verschillen worden niet groter of kleiner door invoering van de Wet studievoorschot.

Figuur 3.1 Percentage studenten dat kiest voor een wo-opleiding bij doorstuderen niet afgenomen na invoering van de Wet studievoorschot

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

4 Studenten lenen vooral meer, ze werken niet meer

Er is een aantal manieren denkbaar waarop studenten het wegvallen van de basisbeurs kunnen opvangen: meer lenen, meer werken, kosten besparen, een hogere ouderbijdrage, of een combinatie hiervan. Om hier meer inzicht in te krijgen kijken we per cohort naar iedereen die binnen drie jaar begonnen is met een opleiding in het hoger onderwijs. Voor deze groep bestuderen we hoe ze de weggevallen basisbeurs opvangen in het eerste jaar dat ze daadwerkelijk ingeschreven staan in het hoger onderwijs.

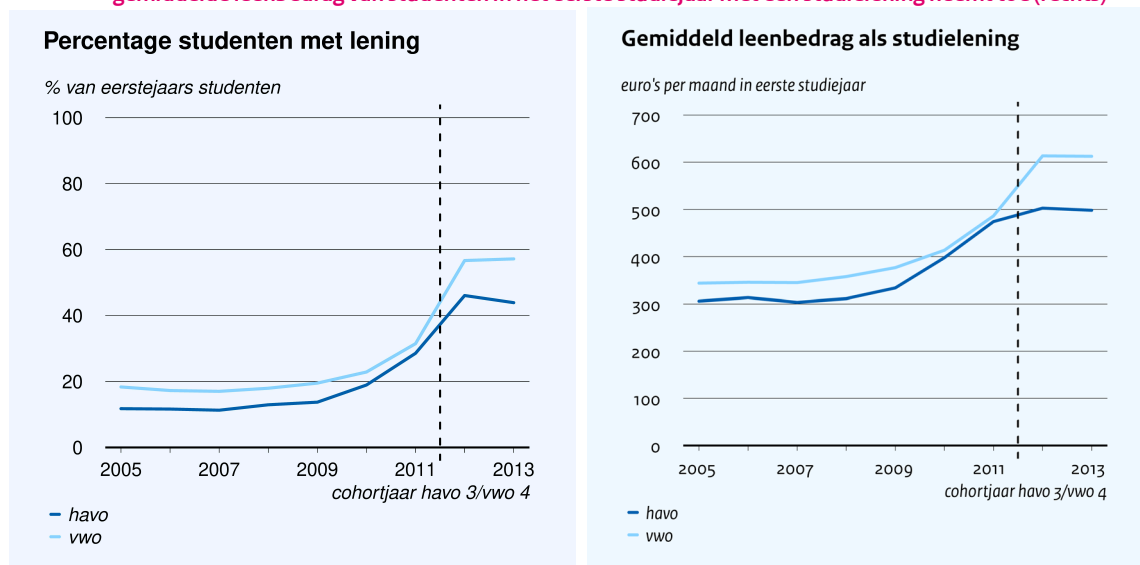
Studenten lenen vaker én meer sinds de invoering van de Wet studievoorschot. In zowel het havo- als het vwo-cohort is na invoering van de Wet studievoorschot het aandeel dat leent bij DUO meer dan verdrievoudigd. Leende eerder circa 13% van een havo-cohort, na invoering van de Wet studievoorschot leent 45% van de eerstejaarsstudenten uit het havo-cohort. In de vwo-cohorten leende eerder circa 18% en dat is opgelopen tot 57% van de eerstejaarsstudenten uit het vwo-cohort (Figuur 4.1 links). De studenten die lenen, lenen bovendien gemiddeld meer dan voorheen (Figuur 4.1 rechts). Studenten met een studielening die afkomstig zijn van de havo lenen ongeveer 500 euro per maand in het eerste jaar van hun studie. Studenten van het vwo met een studielening lenen meer: ruim 600 euro.

Studenten zijn gemiddeld meer extra gaan lenen dan ze door het wegvallen van de basisbeurs zijn kwijtgeraakt. Studenten afkomstig van de havo raakten gemiddeld 80 euro³ aan aanvullende beurs en basisbeurs kwijt en gingen daarvoor in de plaats 180 euro meer lenen (eerste twee staven in Figuur 4.2). Bij

³ Het verlies aan beurs is kleiner dan het bedrag van de basisbeurs door het stijgen van de aanvullende beurs voor thuiswonende studenten.

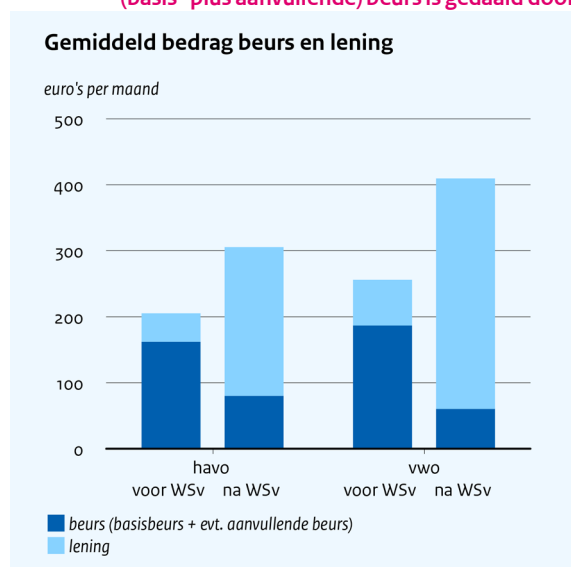
studenten afkomstig van het vwo was er nog sterker sprake van overcompensatie: ze raakten gemiddeld circa 125 euro aan aanvullende beurs en basisbeurs kwijt en gingen zo'n 280 euro extra lenen bij DUO (laatste twee staven in Figuur 4.2). Waarom studenten gemiddeld meer zijn gaan lenen dan het weggefallen bedrag aan beurs is niet op te maken uit de hier gebruikte administratieve gegevens. Mogelijk ervaren studenten vooral een drempel om te lenen en nemen ze als ze die drempel eenmaal over zijn makkelijker een ruimere lening. Dat het gewoner is geworden om te lenen omdat een veel groter deel van de studenten leent, kan bovendien de drempel om te gaan lenen verlagen.

Figuur 4.1 Het percentage studenten in het eerste studiejaar dat een studielening heeft bij DUO stijgt (links), en ook het gemiddelde leenbedrag van studenten in het eerste studiejaar met een studielening neemt toe (rechts)

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

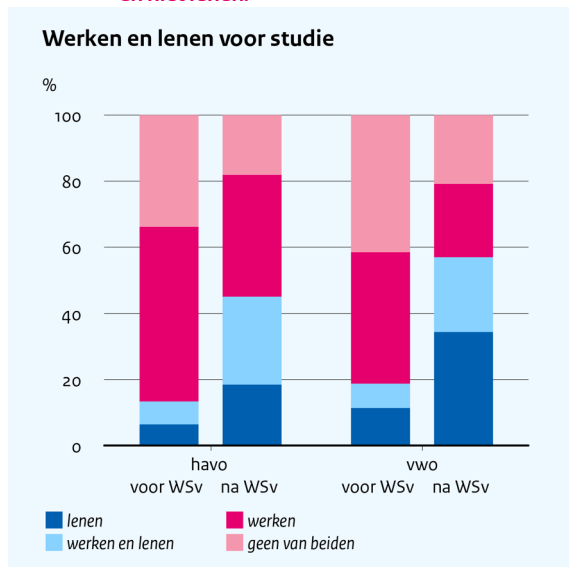
Figuur 4.2 Het gemiddelde leenbedrag per maand in het eerste studiejaar is meer toegenomen dan het bedrag aan (basis- plus aanvullende) beurs is gedaald door invoering van de Wet studievoorschot

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Voor is het gemiddelde van de cohorten 2008 en 2009, waarin iedereen onder het oude stelsel met de basisbeurs viel, na is het gemiddelde van de cohorten 2012 en 2013, waarin in principe iedereen onder de Wet studievoorschot viel.

Er is geen duidelijke verandering in het percentage studenten dat werkt naast hun studie of het gemiddeld aantal uren dat studenten werken. Van het havo-cohort werkt ruim 60% voor en na invoering van de Wet studievoorschot naast hun studie, van het vwo-cohort ruim 45%. Voor invoering van de Wet studievoorschot had het grootste deel (85-90%) van de studenten met een bijbaan genoeg inkomsten om geen studielening af te sluiten. Omdat na het wegvallen van de basisbeurs studenten niet meer zijn gaan werken, is een groter deel van hen gaan lenen naast hun bijbaan (Figuur 4.3).

Figuur 4.3 Na invoering van de Wet studievoorschot zijn meer studenten in het eerste studiejaar gaan lenen, zowel studenten met als studenten zonder bijbaan. Er zijn minder studenten in het eerste studiejaar die niet werken en niet lenen.

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Voor is het gemiddelde van de cohorten 2008 en 2009, waarin iedereen onder het oude stelsel met de basisbeurs viel, na is het gemiddelde van de cohorten 2012 en 2013, waarin in principe iedereen onder de Wet studievoorschot viel.

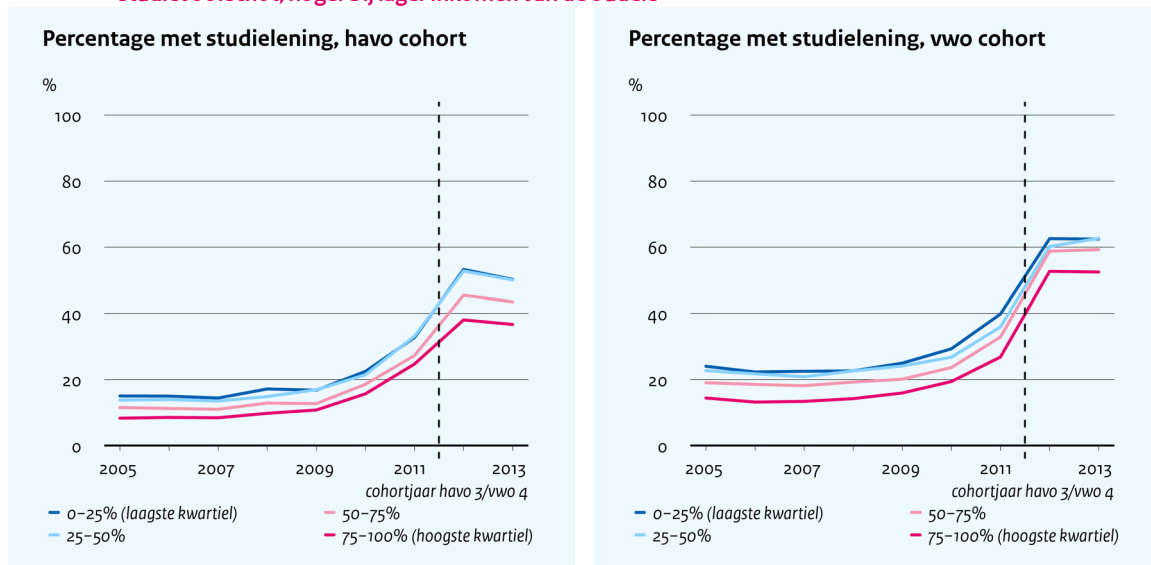
Minder studenten staan geregistreerd als uitwonend, maar dat kan (deels) ook komen door het wegvallen van de prikkel om te registreren. Het wegvallen van de basisbeurs kan voor een deel gecompenseerd zijn door vaker thuis te blijven wonen. De kosten liggen aanmerkelijk hoger voor een uitwonende student dan voor een student die nog bij zijn of haar ouders woont. Studenten die niet (extra) willen werken of lenen, kunnen het wegvallen van de basisbeurs dus ook compenseren door (langer) bij hun ouders te blijven wonen. Volgens de Basisregistratie Personen (BRP) blijven sinds de Wet studievoorschot meer eerstejaarsstudenten thuis wonen, vooral studenten afkomstig van het vwo. Dit beeld kan echter vertekend zijn doordat de Wet studievoorschot voor de hoogte van de (aanvullende) beurs of lening geen onderscheid maakt tussen thuiswonende en uitwonende studenten, waar het oude stelsel dat wel deed. Uitwonende studenten hadden daarom onder het prestatiebeursstelsel een prikkel om zich te registreren als uitwonend. Die prikkel is weggefallen onder de Wet Studievoorschot. De afstand van het ouderlijk huis tot de onderwijsinstelling is niet veranderd. Dat kan er op duiden dat het woongedrag niet veranderd is maar alleen de registratie slechter is geworden. Een andere mogelijkheid is dat studenten inderdaad vaker thuis blijven wonen, maar dat hun keuze voor een studielocatie daardoor niet beïnvloed is.

5 Nauwelijks verschillen tussen inkomensgroepen

In alle inkomensgroepen is het aandeel studenten met een lening gestegen, voor studenten afkomstig van de havo is de stijging voor lage inkomens wat groter dan voor hoge inkomens. Zowel voor als na de invoering van de Wet studievoorschot hebben studenten uit lagere inkomensgroepen wat vaker een lening dan studenten uit hogere inkomensgroepen. Voor studenten afkomstig van het vwo is het verschil tussen de laagste en hoogste inkomensgroep voor alle cohorten circa 10%-punt. Voor studenten afkomstig van de havo is het verschil tussen de laagste en hoogste inkomensgroep toegenomen van circa 7%-punt naar 14%-punt. Als studenten een lening afsluiten, dan is het leenbedrag van studenten uit de hoogste inkomensgroep echter circa 50 euro hoger dan voor andere inkomensgroepen (zie Figuur 5.2).

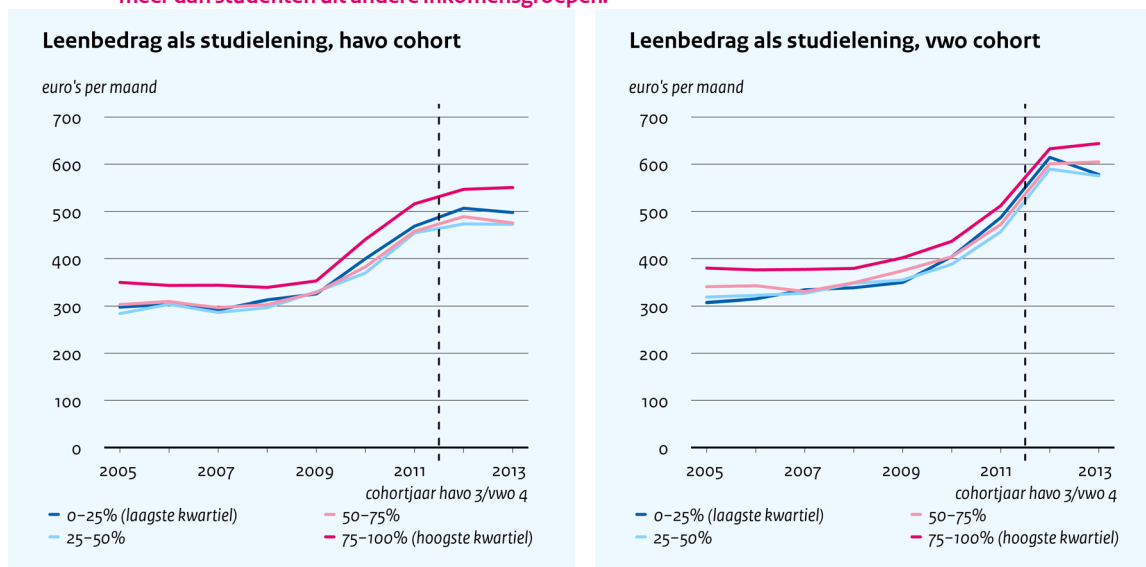
Figuur 5.1 Het percentage studenten in het eerste studiejaar dat leent bij DUO is, zowel voor als na invoering van de Wet

studievoorschot, hoger bij lager inkomen van de ouders

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

Figuur 5.2 Van studenten in het eerste studiejaar met een studielening lenen studenten uit de hoogste inkomensgroep meer dan studenten uit andere inkomensgroepen.

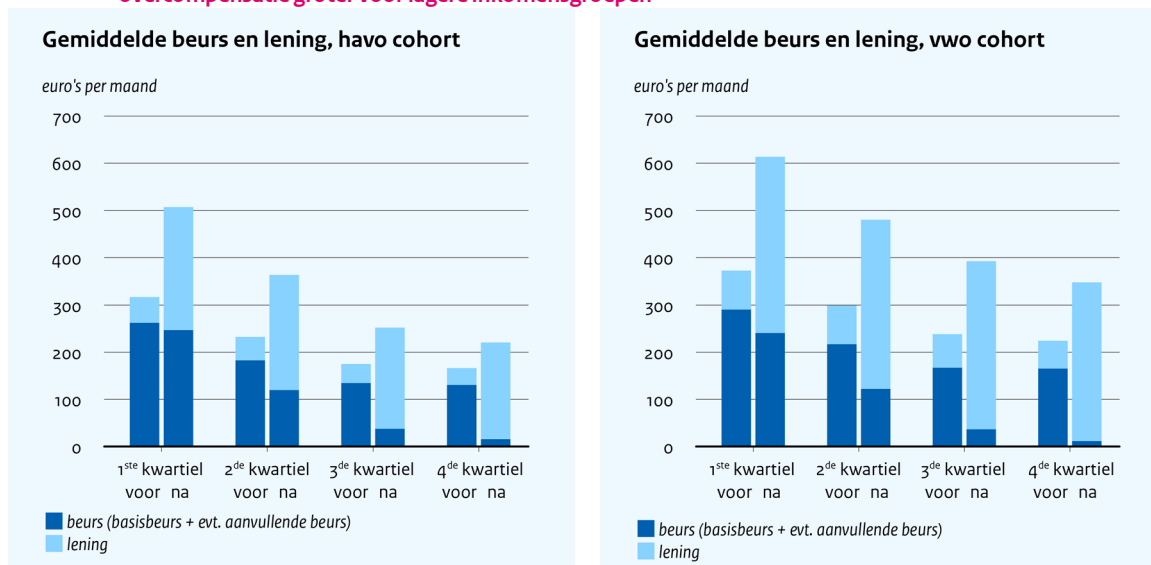

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

Studenten uit alle inkomensgroepen lenen meer dan ze door het wegvallen van de basisbeurs zijn kwijtgeraakt, maar deze overcompensatie is groter naarmate het inkomen lager is (Figuur 5.3). Studenten afkomstig van het vwo zijn in elk van de inkomensgroepen ongeveer eenzelfde bedrag meer gaan lenen. Daar staat echter tegenover dat het bedrag aan studiebeurs dat studenten zijn kwijtgeraakt sterk verschilt per inkomensgroep. Door hun recht op een aanvullende beurs zijn studenten in de laagste inkomensgroep er maar beperkt op achteruit gaan door de Wet studievoorschot. Hierdoor is de overcompensatie in lage inkomensgroepen veel groter (circa 240 euro) dan in hoge inkomensgroepen (circa 125 euro). Onder studenten afkomstig van de havo zijn de verschillen naar inkomensgroep nog groter, omdat het bedrag dat studenten extra zijn gaan lenen daar groter is voor lagere inkomens. De studenten afkomstig van de havo die het minst zijn kwijtgeraakt door de Wet studievoorschot zijn dus het meest extra gaan lenen. Zo krijgen havisten uit de laagste inkomensgroep circa 15 euro minder per maand aan beurs, maar zijn ze circa 205 euro meer gaan lenen.

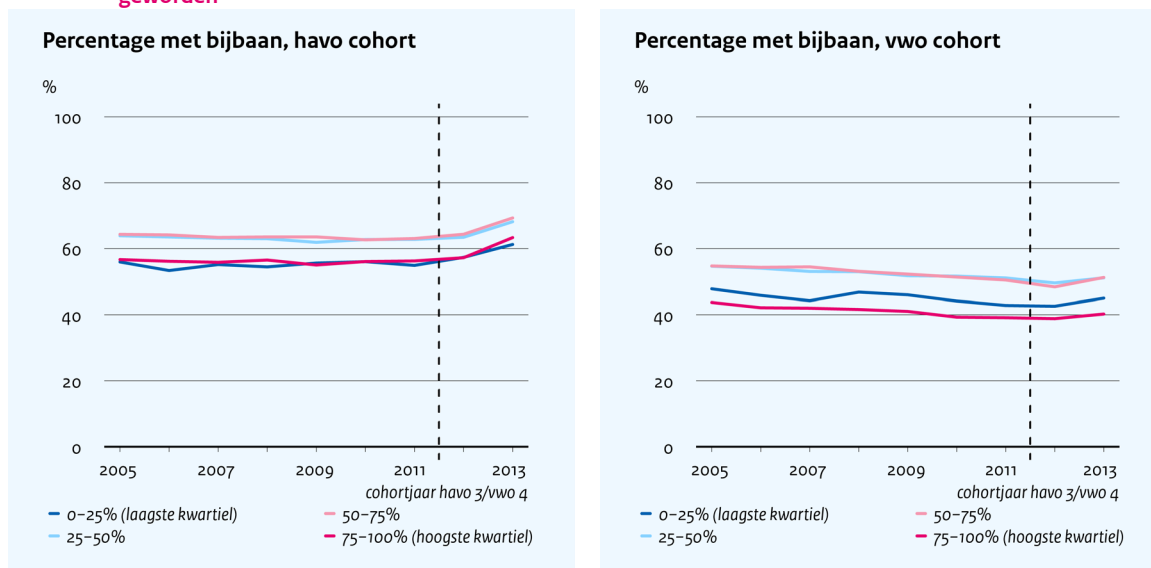
Het verschil in het percentage studenten met een bijbaan is niet groter geworden tussen inkomensgroepen. Zowel voor als na de invoering van de Wet studievoorschot werken studenten uit de middelste inkomensgroepen wat vaker naast hun studie dan studenten uit de hoogste en laagste inkomensgroep (Figuur 5.4).

Figuur 5.3 In elke inkomensgroep zijn studenten gemiddeld meer extra gaan lenen dan ze aan beurs zijn kwijtgeraakt door invoering van de Wet studievoorschot, maar zowel voor havo (links) als vwo (rechts) is de overcompensatie groter voor lagere inkomensgroepen

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Voor is het gemiddelde van de cohorten 2008 en 2009, waarin iedereen onder het oude stelsel met de basisbeurs viel, na is het gemiddelde van de cohorten 2012 en 2013, waarin in principe iedereen onder de Wet studievoorschot viel.

Figuur 5.4 Verschil in percentage studenten met een bijbaan in het eerste studiejaar naar inkomensgroep is niet groter geworden

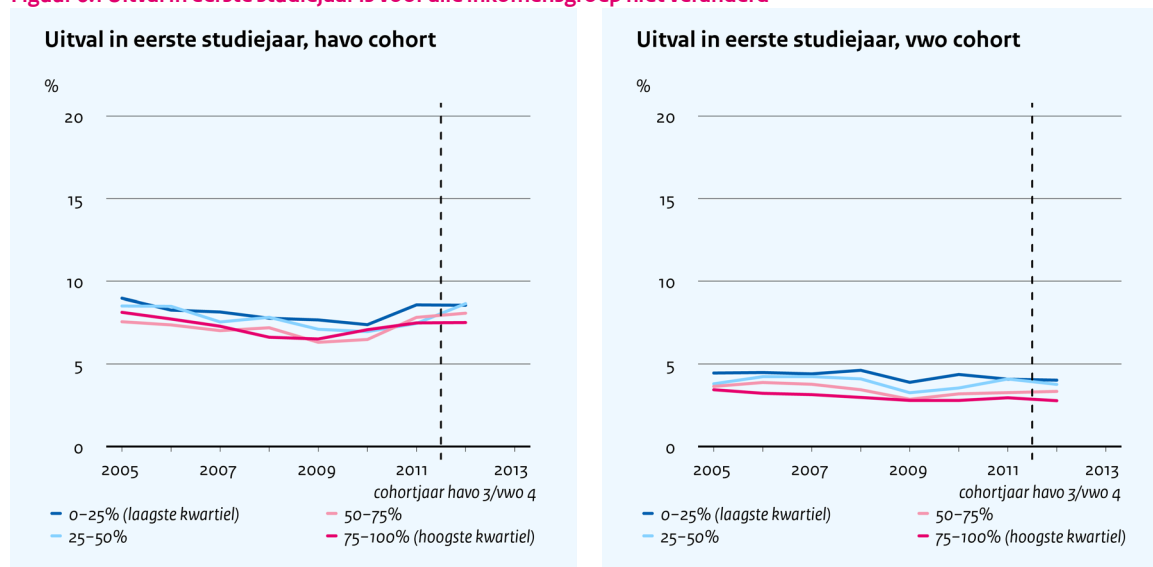
Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

6 Eerste indicatoren tonen geen effect op studiesucces

Voor het analyseren van het effect van de invoering van de Wet studievoorschot op het behalen van een hogeronderwijsdiploma is het nog te vroeg, maar eerste indicatoren wijzen niet op een effect op studiesucces. Het wegvallen van de basisbeurs zou studenten aan kunnen zetten tot sneller studeren, om zo de totale kosten over de gehele studietijd te beperken. Als studenten bijvoorbeeld meer gaan werken door het wegvallen van de basisbeurs, kan de invoering van de Wet studievoorschot echter ook leiden tot een langere studieduur omdat de student minder tijd aan zijn studie kan besteden. Figuur 5.4 liet zien dat niet meer studenten zijn gaan werken en dat werkende studenten niet meer uren zijn gaan werken.

Het percentage studenten dat een jaar na de start van hun opleiding in het hoger onderwijs nog steeds een opleiding in het ho volgt, is niet kleiner geworden en ook de verschillen tussen inkomensgroepen zijn niet gegroeid. Net als vóór de invoering van de Wet studievoorschot, is de uitval onder lage inkomens iets hoger dan voor hoge inkomensgroepen. Dit verschil is echter niet groter geworden (Figuur 6.1).

Figuur 6.1 Uitval in eerste studiejaar is voor alle inkomensgroep niet veranderd

Noot: eigen berekeningen op basis van CBS-microdata. Cohortjaar is jaar waarin student in oktober in havo 3 of vwo 4 zat. Alle cohorten rechts van de stippellijn vallen in principe volledig onder de Wet studievoorschot. Links van de stippellijn vallen cohorten hoofdzakelijk onder het oude stelsel met de basisbeurs (cohorten 2010 en 2011 grotendeels, maar niet volledig). Zie het kader 'Kijken naar cohorten om selectiviteit door aankondigingseffecten uit te sluiten' voor meer uitleg.

7 Beleidsimplicaties

Vanuit het oogpunt van toegankelijkheid van het hoger onderwijs lijkt er geen rationale voor het terugdraaien van de Wet studievoorschot of het uitbreiden of verhogen van de aanvullende beurs voor studenten afkomstig van havo en vwo. Voor alle inkomensgroepen is de instroom in het hoger onderwijs niet afgenomen sinds de invoering van de Wet studievoorschot. Beleid gericht op het op peil houden van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor alle inkomensgroepen lijkt daarom niet nodig.

Het effect op studenten afkomstig van het mbo is niet onderzocht; als blijkt dat er op deze groep wel een effect is, dan is beleid specifiek gericht op deze groep het meest efficiënt. Studenten aan een mbo4-opleiding vallen (net als mbo3-studenten) nog onder het prestatiebeursstelsel zoals dat vóór invoering van de Wet studievoorschot ook van toepassing was op studenten in het hoger onderwijs. In tegenstelling tot studenten afkomstig van havo of vwo, zijn studenten afkomstig van mbo4 al in het bezit van een diploma dat goede mogelijkheden geeft op de arbeidsmarkt. Omdat mbo'ers een beter alternatief voor studeren in het ho hebben, kan voor hen de afweging om door te studeren anders uitvallen. De in dit onderzoek gebruikte methode leent zich niet voor het analyseren van instroom in het hoger onderwijs vanuit het mbo: om hier meer over te kunnen zeggen is apart onderzoek nodig. Mocht er een effect zijn op de toegankelijkheid voor studenten afkomstig van het mbo, dan lijkt beleid gericht op deze specifieke groep efficiënter dan een generieke maatregel voor alle studenten.